บทความวิจัย (Research Article)

การจำแนกพันธุ์และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมของกล้วยไม้สกุลหวายหมู่แคลิสตาด้วยเครื่องหมายสก๊อต

Identification and Genetic Relationship Assessment of *Dendrobium* Section Callista Using SCoT Markers

ฐิตาพร มณีเนตร และธีระชัย ธนานันต์

สาขาวิชาเทคโนโลยีชีวภาพ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศูนย์รังสิต ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120

นฤมล ธนานันต์*

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 13180

Thitaporn Maneenet and Theerachai Thanananta

Department of Biotechnology, Faculty of Science and Technology, Thammasat University,
Rangsit Centre, Khlong Nueng, Khlong Luang, Pathum Thani 12120

Narumol Thanananta*

Faculty of Science and Technology, Valaya Alongkorn Rajabhat University under Royal Patronage,
Khlong Nueng, Khlong Luang, Pathum Thani 13180

Received: September 25, 2017; Accepted: October 10, 2017

บทคัดย่อ

ปัจจุบันการจำแนกชนิดของกล้วยไม้ด้วยลักษณะสัณฐานทำได้ยาก สามารถเกิดความผิดพลาดง่าย และจำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการจำแนก งานวิจัยนี้จึงได้ประยุกต์ใช้เครื่องหมายสก๊อตในการสร้างลายพิมพ์ดีเอ็นเอเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมของกล้วยไม้สกุลหวายหมู่แคลิสตา 14 ชนิด โดยคัดเลือกไพรเมอร์สก๊อต 80 ชนิด และได้ 12 ชนิด ที่ให้แถบดีเอ็นเอที่ชัดเจน แล้วจึงสร้างลายพิมพ์ดีเอ็นเอของกล้วยไม้สกุลหวายหมู่แคลิสตาทั้งหมด จากนั้นจึงวิเคราะห์ควาหลากหลายทางพันธุกรรม พบว่าสามารถแยกความแตกต่างระหว่างพันธุ์ด้วยแถบดีเอ็นเอที่มีความจำเพาะกับตัวอย่าง และเมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมพบว่าสามารถจัดกลุ่มกล้วยไม้สกุลหวายหมู่แคลิสตาทั้ง 14 ตัวอย่าง เป็น 8 กลุ่ม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ความเหมือน 0.14-0.63

คำสำคัญ : กล้วยไม้สกุลหวาย; หมู่แคลิสตา; ความสัมพันธ์ทางพันธุกรรม; สก๊อต

Abstract

The identification of orchid species based on morphology is difficult and may have a high error rate as the specialist is needed. Therefore, this research used start codon targeted (SCoT) markers

**Corresponding author: narumolpla@yahoo.com*

DOI: 10.14456/tjst.2019.59

to analyze the genetic relationship of 14 species in the genus *Dendrobium* section Callista. The total of 80 primers was used for screening. Then 12 primers were selected and used to identify all samples. A dendrogram based on polymorphic bands was constructed and used to analyze the relationship among these orchids. The results showed 8 groups of similarity coefficients ranging from 0.14 to 0.63.

Keywords: *Dendrobium*; Callista; genetic relationship; start codon targeted (SCoT)

1. คำนำ

กล้วยไม้เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว จัดอยู่ในวงศ์ Orchidaceae เป็นพืชที่มีอายุยืนนานหลายปี มีจำนวนชนิดมากที่สุดในบรรดาไม้ดอก และยังเป็นพืชที่มีวิวัฒนาการและการปรับตัวอย่างสูงในหลายรูปแบบ ดังนั้นจึงกระจายพันธุ์อยู่ทั่วทุกภูมิภาคของโลก ดอกกล้วยไม้มีความหลากหลายทั้งสีสัน ลวดลาย ขนาด รูปทรง และกลิ่น ทำให้เป็นไม้ตัดดอกที่ได้รับความนิยมทั่วโลก กล้วยไม้เป็นพืชที่สำคัญชนิดหนึ่งของประเทศไทย สามารถสร้างรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก โดยมีการผลิตกล้วยไม้สกุลหวายมากกว่าสกุลอื่น (สมศักดิ์, 2540)

กล้วยไม้สกุลหวายเป็นกล้วยไม้สกุลใหญ่ที่สุด เป็นที่รู้จักและนิยมปลูกกันเป็นจำนวนมาก พบกล้วยไม้สกุลนี้ตามธรรมชาติมากกว่า 150 ชนิด มีรูปร่างลักษณะแตกต่างกันไป (อบฉันท์, 2543) นักพฤกษศาสตร์จัดจำแนกกล้วยไม้สกุลหวายเป็น 4 หมู่ ได้แก่ หมู่ฟาแลนแนนเธ (Phalaenanthe) หมู่เซอราโทเบียม (Ceratobium) หมู่แคลลิสตา (Callista) และหมู่ไนโกรเฮอร์ซูเธ (Nigrohirsutae) (Baker and Baker, 1996) ซึ่งแต่ละหมู่มีรูปร่างลักษณะทั้งดอก ใบ และลำลูกกล้วยต่างกันไป บางชนิดมีสีและใบคล้ายกัน แต่มีดอกต่างกัน จึงมักสับสนได้ง่าย (มาลินี, 2538)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงต้องการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมและการระบุพันธุ์กล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา 14 ชนิด ด้วยเครื่องหมายสก๊อต (SCoT, start codon targeted marker) โดยเครื่องหมายสก๊อตนั้นเป็นเครื่องหมายโมเลกุลแบบหนึ่ง ซึ่งพัฒนาขึ้นโดย Collard และ Mackill (2009) โดยใช้ไพรเมอร์สก๊อต (SCoT primer) ขนาด 18 นิวคลีโอไทด์ ที่มีลำดับนิวคลีโอไทด์ ATG (รหัสพันธุกรรมเริ่มต้นในการสร้างสายนิวคลีโอไทด์) อยู่ด้วย และเพิ่มปริมาณดีเอ็นเอด้วยปฏิกิริยาลูกโซ่พอลิเมอเรส (polymerase chain reaction, PCR) โดยใช้อุณหภูมิสำหรับการจับของไพรเมอร์กับดีเอ็นเอแม่แบบ (annealing temperature) 50 องศาเซลเซียส แล้วตรวจสอบผลผลิตด้วยการทำอิเล็กโทรโฟรีซิส (electrophoresis) ในเจลอะกาโรส (agarose gel)

ไพรเมอร์สก๊อตจะเข้าจับกับดีเอ็นเอแม่แบบบริเวณที่มีลำดับเบสคู่สมกัน สามารถตรวจสอบได้หลายตำแหน่งพร้อมกัน หากการเข้าคู่นั้นเกิดขึ้นในทิศทางที่เหมาะสม จะมีการเพิ่มปริมาณชิ้นดีเอ็นเอที่อยู่ระหว่างไพรเมอร์ทั้งสอง โดยในทางปฏิบัติจริงต้องทดลองใช้ไพรเมอร์หลาย ๆ ชนิด เพื่อคัดเลือกไพรเมอร์ที่สามารถเพิ่มปริมาณดีเอ็นเอทุกตัวอย่าง แล้วนำมาสร้างลายพิมพ์ดีเอ็นเอ (DNA fingerprint) และตรวจสอบความแตกต่างกัน โดยอาศัยหลักการว่าดีเอ็นเอของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดจะมีความแตกต่างกันในการเรียงลำดับของนิวคลีโอไทด์ ดังนั้นหากสิ่งมีชีวิตมีลำดับนิวคลีโอไทด์ต่างกันย่อมมีลายพิมพ์ดีเอ็นเอต่างกัน และหากสิ่งมีชีวิตมีความใกล้ชิดกันมากย่อมมีลายพิมพ์ดีเอ็นเอคล้ายกัน (สุรินทร์, 2552)

ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยนี้สามารถระบุชนิดของกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา และแสดงถึงความสัมพันธ์ทางพันธุกรรม (genetic relationship)

ของกล้วยไม้ทั้ง 14 ชนิด เพื่อประยุกต์ใช้ในการวางแผนอนุรักษ์และปรับปรุงพันธุ์ต่อไป

2. อุปกรณ์และวิธีการ

2.1 ตัวอย่างกล้วยไม้

กล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา จำนวน 14 ชนิด ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ได้แก่ (1) เอื้องมัจฉา (*D. palpebrae* Lindl.) (2) เอื้องมัจฉานุ (*D. farmer* Paxton) (3) เอื้องมัจฉาเหลือง (*D. griffithianum* Lindl.) (4) เอื้องม่อนไข่ (*D. thyrsiflorum* Rchb.f.) (5) เอื้องม่อนไข่เหลี่ยม (*D. densiflorum* Lindl.) (6) เอื้องคำ (*D. chrysotoxum* Lindl.) (7) เอื้องคำตาดำ (*D. chrysotoxum* var. suavissimum) (8) เอื้องผึ้ง (*D. lindleyi* Steud.) (9) เอื้องคำฝอยอินเดีย (*D. brymerianum* Rchb.f.) (10) เอื้องจำปาน่าน (*D. sulcatum* Lindl.) (11) เอื้องผาเวียง (*D. albosanguineum* Lindl.) (12) เอื้องคำปากไก่ (*D. trigonopus* Rchb.f.) (13) เอื้องคำป๊อก (*D. harveyanum* Rchb.f.) และ (14) เอื้องคำผักปราบ (*D. ochreatum* Lindl.)

2.2 การสกัดดีเอ็นเอ

สกัดดีเอ็นเอจากใบกล้วยไม้ด้วยวิธีประยุกต์จาก Doyle และ Doyle (1987) ตามวิธีของนฤมล และคณะ (2555) จากนั้นตรวจสอบคุณภาพของดีเอ็นเอด้วยวิธีอิเล็กโทรโฟรีซิสในเจลอะกาโรส 0.8 เปอร์เซ็นต์ และตรวจสอบปริมาณดีเอ็นเอด้วยวิธีวัดค่าการดูดกลืนแสงที่ความยาวคลื่น 260 และ 280 นาโนเมตร (nm) (Sambrook *et al*., 1989)

2.3 การตรวจสอบลายพิมพ์ดีเอ็นเอ

เทคนิคสก๊อตมี 2 ขั้นตอน คือ (1) การตรวจหาไพรเมอร์สก๊อตที่ตอบสนองต่อปฏิกิริยาลูกโซ่พอลิเมอเรส โดยรวมดีเอ็นเอกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา ทั้ง 14 ชนิด ในปริมาณเท่ากันเข้าด้วยกัน จากนั้นทำปฏิกิริยาลูกโซ่พอลิเมอร์เรสโดยใช้ไพรเมอร์ 80 ชนิด (Luo *et al*., 2010; Wu *et al*., 2013) แล้วคัดเลือกไพรเมอร์ที่ให้ลายพิมพ์ดีเอ็นเออย่างชัดเจน และ (2) การสร้างลายพิมพ์ดีเอ็นเอของกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา แต่ละชนิดด้วยไพรเมอร์ที่คัดเลือกได้

การทำปฏิกิริยาลูกโซ่พอลิเมอเรสเพื่อเพิ่มปริมาณดีเอ็นเอประกอบด้วยดีเอ็นเอ 100 นาโนกรัม (ng) บัฟเฟอร์ 1 เท่า (50 mM KCl, 20 mM Tris-HCl pH 8.4 และ 2.5 mM $MgCl_2$) ซึ่งมีนิวคลีโอไทด์ 4 ชนิด (dATP, dCTP, dGTP และ dTTP) ชนิดละ 200 ไมโครโมลาร์ (μM) ไพรเมอร์สก๊อต 250 นาโนโมลาร์ (nM) และเอนไซม์ *Taq* DNA polymerase (Vivantis technologies Sdn Bhd., Malaysia) 1 ยูนิต (Unit) โดยปฏิกิริยาลูกโซ่พอลิเมอเรสมี 3 ขั้นตอน คือ (1) บ่มที่อุณหภูมิ 94 องศาเซลเซียส นาน 3 นาที จำนวน 1 รอบ (2) บ่มที่อุณหภูมิ 94 องศาเซลเซียส นาน 30 วินาที, อุณหภูมิ 50 องศาเซลเซียส นาน 30 วินาที และอุณหภูมิ 72 องศาเซลเซียส นาน 1 นาที จำนวน 40 รอบ และ (3) บ่มที่อุณหภูมิ 72 องศาเซลเซียส นาน 5 นาที จานวน 1 รอบ (นฤมล และคณะ, 2555) แล้วตรวจสอบลายพิมพ์ดีเอ็นเอในเจลอะกาโรสความเข้มข้น 1.5 เปอร์เซ็นต์ ด้วยเทคนิคอิเล็กโทรโฟรีซิส

2.4 การวิเคราะห์ผล

เปรียบเทียบแถบดีเอ็นเอที่เกิดขึ้นจากการสร้างลายพิมพ์ดีเอ็นเอด้วยเครื่องหมายสก๊อตในกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา ทั้ง 14 ชนิด โดยบันทึกรูปแบบของแถบดีเอ็นเอที่ได้จากไพรเมอร์แต่ละชนิด และผลรวมที่ได้จากไพรเมอร์ทั้งหมดเพื่อใช้แยกชนิดกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมระหว่างกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา แต่ละชนิด โดยการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของแถบดีเอ็นเอที่เกิดขึ้น พันธุ์ที่พบแถบดีเอ็นเอที่ตำแหน่งหนึ่งจะให้สัญลักษณ์เป็น 1 ส่วนพันธุ์ที่ไม่พบแถบ ดีเอ็นเอที่ตำแหน่งเดียวกันจะให้สัญลักษณ์

เป็น 0 แล้วเปรียบเทียบแถบดีเอ็นเอที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากทุกพันธุ์โดยใช้โปรแกรม NTSYS-pc 2.01e (Rohlf, 2002) จากนั้นคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ความเหมือนและสร้างแผนภูมิความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมด้วยวิธี UPGMA (unweighted pair group method with arithmetic mean)

3. ผลการวิจัยและวิจารณ์

การตรวจสอบเบื้องต้นโดยการใช้ไพรเมอร์สก๊อต 80 ชนิด เพิ่มปริมาณดีเอ็นเอกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา 14 ชนิด พบว่ามีไพรเมอร์ 50 ชนิด สามารถเพิ่มปริมาณดีเอ็นเอหรือคิดเป็น 62.5 เปอร์เซ็นต์

เมื่อคัดเลือกไพรเมอร์ที่เพิ่มปริมาณดีเอ็นเอได้ปริมาณสูงอย่างชัดเจนและให้แถบดีเอ็นเอหลายแถบ 12 ชนิด ได้แก่ SCoT12, SCoT20, SCoT21, SCoT22, SCoT40, SCoT50, SCoT51, SCoT60, SCoT67, SCoT68, SCoT71 และ SCoT77 นำมาสร้างลายพิมพ์ดีเอ็นเอของกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา ปรากฏแถบดีเอ็นเอรวมทั้งสิ้น 284 แถบ ขนาดประมาณ 210-3,000 คู่เบส และมีความหลากรูปของแถบดีเอ็นเอ 99.6 เปอร์เซ็น (ตารางที่ 1) โดยไพรเมอร์ทั้ง 12 ชนิด ที่เลือกมาสร้างลายพิมพ์ดีเอ็นเอนั้น สามารถแยกกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา ออกจากกันทั้ง 14 ชนิด รูปที่ 1 เป็นตัวอย่างแถบดีเอ็นเอที่ได้จากไพรเมอร์ SCoT51 ซึ่งให้แถบดีเอ็นเอที่มีความหลากรูปมากที่สุด คือ 28 แถบ

เมื่อวิเคราะห์แถบดีเอ็นเอด้วยโปรแกรม NTSYS-pc 2.0e1 คำนวณค่าสัมประสิทธิ์ความเหมือนได้ 0.14-0.63 (รูปที่ 2) เมื่อพิจารณาแผนภูมิความสัมพันธ์ที่ค่าสัมประสิทธิ์ความเหมือน 0.37 สามารถแบ่งกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตาทั้ง 14 ชนิด เป็น 8 กลุ่ม คือ กลุ่ม 1 ได้แก่ เอื้องมัจฉา เอื้อง

ตารางที่ 1 ไพรเมอร์สก๊อต 12 ชนิด ที่ใช้สร้างลายพิมพ์ดีเอ็นเอของกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา 14 ชนิด

ชื่อไพรเมอร์	ลำดับนิวคลีโอไทด์ (5′→3′)	จำนวนแถบดีเอ็นเอทั้งหมด	จำนวนแถบดีเอ็นเอที่มีความหลากรูป	จำนวนแถบดีเอ็นเอที่ไม่มีความหลากรูป	เปอร์เซ็นต์ความหลากรูป
SCoT12	ACGACATGGCGACCAACG	21	21	0	100.0
SCoT20	ACCATGGCTACCACCGCG	20	20	0	100.0
SCoT21	ACGACATGGCGACCCACA	23	23	0	100.0
SCoT22	AACCATGGCTACCACCAC	20	19	1	95.0
SCoT40	ACGACATGGCGACCACGT	26	26	0	100.0
SCoT50	ACAATGGCTACCACTGGG	21	21	0	100.0
SCoT51	ACAATGGCTACCACTGTC	28	28	0	100.0
SCoT60	ACAATGGCTACCACCACA	22	22	0	100.0
SCoT67	ACCATGGCTACCAGCGGC	23	23	0	100.0
SCoT68	ACCATGGCTACCAGCGTC	28	28	0	100.0
SCoT71	CCATGGCTACCACCGCCG	24	24	0	100.0
SCoT77	CCATGGCTACCACTACCC	28	28	0	100.0

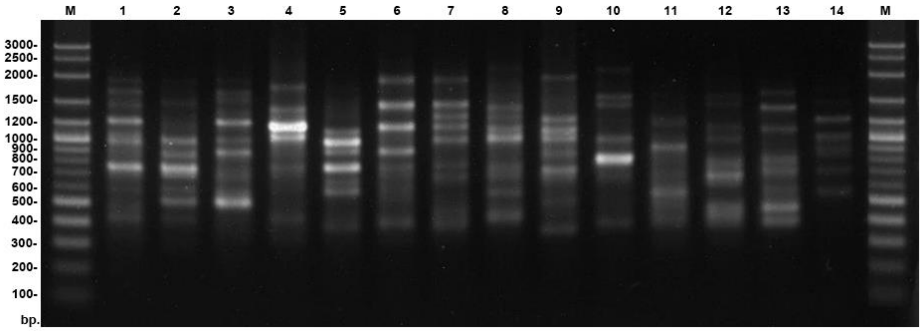

รูปที่ 1 ลายพิมพ์ดีเอ็นเอที่ได้จากการเพิ่มปริมาณดีเอ็นเอกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา โดยใช้ไพรเมอร์ SCoT51 [M คือ ดีเอ็นเอมาตรฐาน 100 bp plus DNA Ladder (GeneRuler^{TM} 100 bp Plus DNA Ladder, Thermo Scientific™), 1-14 คือ กล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา 14 ชนิด]

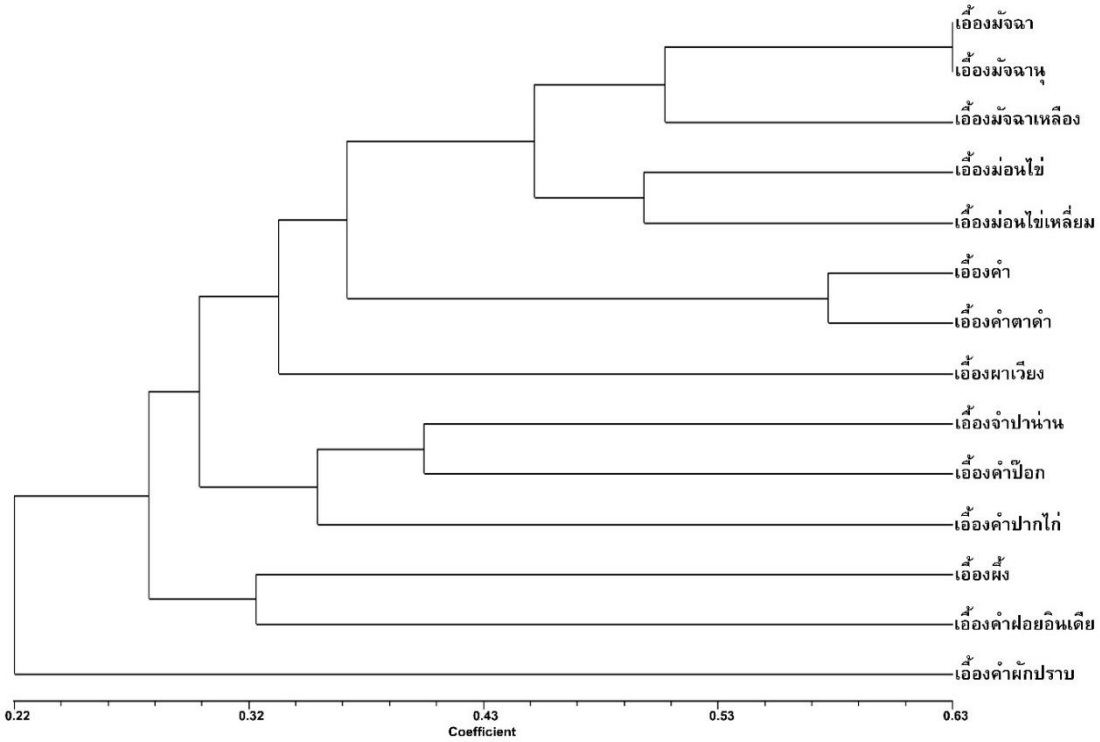

รูปที่ 2 แผนภูมิความสัมพันธ์ของกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา 14 ชนิด

มัจฉานุ เอื้องมัจฉาเหลือง เอื้องม่อนไข่ และเอื้องม่อนไข่เหลี่ยม กลุ่ม 2 ได้แก่ เอื้องคำ และเอื้องคำตาดำ กลุ่มที่ 3 ได้แก่ เอื้องผาเวียง กลุ่ม 4 ได้แก่ เอื้องจำปาน่าน และเอื้องคาป๊อก กลุ่ม 5 ได้แก่ เอื้องคำปากไก่ กลุ่ม 6 ได้แก่ เอื้องคำผึ้ง กลุ่มที่ 7 ได้แก่ เอื้องคำฝอยอินเดีย และกลุ่มที่ 8 ได้แก่ เอื้องคำผักปราบ

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเหมือนของกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา 14 ชนิด ที่ได้จากเครื่องหมายสก๊อต พบว่าเอื้องมัจฉาและเอื้อง

มัจฉานุมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากที่สุด คือ 0.63 ในขณะที่เอื้องม่อนไข่เหลี่ยมและเอื้องคำผักปราบมีความแกต่างกันมากที่สุด คือ 0.14 (รูปที่ 3) ซึ่งผลที่ได้เป็นไปในทางเดียวกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ที่วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมและการจำแนกกล้วยไม้สกุลหวายหมู่แคลิสตาโดยใช้เครื่องหมายแฮตอาร์เอพีดี (ฐิตาพร, 2560)

	เอื้องมัจฉา	เอื้องมัจฉานุ	เอื้องมัจฉาเหลือง	เอื้องม่อนไข่	เอื้องม่อนไข่เหลี่ยม	เอื้องคำ	เอื้องคำตาดำ	เอื้องผึ้ง	เอื้องคำฝอยอินเดีย	เอื้องจำปาน่าน	เอื้องผาเวียง	เอื้องคำปากไก่	เอื้องคำป๊อก	เอื้องคำผักปราบ
เอื้องมัจฉา	1.00													
เอื้องมัจฉานุ	0.63	1.00												
เอื้องมัจฉาเหลือง	0.53	0.48	1.00											
เอื้องม่อนไข่	0.45	0.39	0.47	1.00										
เอื้องม่อนไข่เหลี่ยม	0.49	0.45	0.44	0.50	1.00									
เอื้องคำ	0.45	0.38	0.32	0.29	0.43	1.00								
เอื้องคำตาดำ	0.44	0.43	0.33	0.27	0.31	0.58	1.00							
เอื้องผึ้ง	0.30	0.24	0.29	0.35	0.28	0.29	0.25	1.00						
เอื้องคำฝอยอินเดีย	0.32	0.31	0.31	0.26	0.29	0.28	0.33	0.33	1.00					
เอื้องจำปาน่าน	0.32	0.34	0.29	0.25	0.30	0.24	0.31	0.26	0.29	1.00				
เอื้องผาเวียง	0.34	0.33	0.36	0.39	0.37	0.25	0.31	0.25	0.32	0.30	1.00			
เอื้องคำปากไก่	0.33	0.33	0.32	0.29	0.36	0.24	0.29	0.21	0.20	0.31	0.30	1.00		
เอื้องคำป๊อก	0.28	0.31	0.29	0.31	0.28	0.27	0.30	0.24	0.25	0.40	0.37	0.39	1.00	
เอื้องคำผักปราบ	0.21	0.22	0.27	0.16	0.14	0.25	0.24	0.21	0.17	0.23	0.22	0.24	0.28	1.00

รูปที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์ความเหมือนของกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา 14 ชนิด

งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าเครื่องหมายสก๊อตมีประสิทธิภาพในการวิเคราะห์ความผันแปรทางพันธุกรรม (genetic variation) ของกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา ได้เช่นเดียวกับกล้วยไม้สกุลก้านก่อ (นฤมล และคณะ, 2560) กล้วยไม้รองเท้านารีสกุล *Paphiopedilum* สกุลย่อย *Brachypetalum* หมู่ Brachypetalum (ธีระชัย และคณะ, 2560a) และกล้วยไม้สกุลรองเท้านารีกลุ่มใบเขียว (ธีระชัย และคณะ, 2560c) หรือพืชอื่น เช่น รักแกนมอ (กรองทอง และคณะ, 2557) ลิลลี่ (Gao *et al*., 2014) อินทผาลัม (Al-Qurainy *et al*., 2015) ข้าว (ทัศนีย์ และคณะ, 2560) พริก (ทีปกา และคณะ, 2560) กล้วย (พรประภา และคณะ, 2560) กระท้อน (ธีระชัย และคณะ, 2560b) ทุเรียน (ทัศนีย์ และคณะ, 2561) นอกจากนั้นเครื่องหมายสก๊อตยังมีประสิทธิภาพในการประเมินความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมของกล้วยไม้ได้ไม่ต่างจากเครื่องหมายดีเอ็นเอชนิดอื่น เช่น การใช้เครื่องหมายแฮตอาร์เอพีดีและเครื่องหมายไอเอสเอสอาร์เพื่อจำแนกกล้วยไม้สกุลหวาย กลุ่มเอื้องสาย (ฐิติพร และคณะ, 2557) กล้วยไม้สกุลสิงโตกลอกตาหมู่สิงโตสยาม (เกียรติชัย, 2557) กล้วยไม้สกุลกุหลาบ (วริสรา, 2557)

4. สรุป

การตรวจสอบเบื้องต้นโดยใช้ไพรเมอร์สก๊อต 80 ชนิด พบไพรเมอร์ที่สามารถเพิ่มปริมาณดีเอ็นเอและให้แถบดีเอ็นเออย่างชัดเจน 12 ชนิด เมื่อสร้างลายพิมพ์ดีเอ็นเอของกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา 14 พันธุ์ พบแถบดีเอ็นเอรวม 284 แถบ เมื่อวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม NTSYS-pc 2.01e และเลือกวิธีการจัดกลุ่มแบบ UPGMA คำนวณค่าดัชนีความเหมือนได้ 0.14-0.63 และเมื่อพิจารณาที่ค่าสัมประสิทธิ์ความเหมือน 0.37 สามารถจัดกล้วยไม้สกุลหวาย หมู่แคลิสตา 14 ชนิด เป็น 8 กลุ่ม

5. รายการอ้างอิง

กรองทอง ใจแก้วแดง, วิชาญ เอียดทอง และสุรินทร์ ปิยะโชคณากุล, 2556, การวิเคราะห์ความผันแปรทางพันธุกรรมของต้นรักแกนมอในประเทศไทยโดยใช้เครื่องหมาย Start Codon Targeted (SCoT), Thai J. For. 33(2): 19-27.

เกียรติชัย แซ่ไต่, ธีระชัย ธนานันต์ และนฤมล ธนานันต์, 2557, การจำแนกและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมของกล้วยไม้สกุลสิงโตกลอกตาหมู่สิงโตสยามด้วยเทคนิคแฮตอาร์เอพีดีและไอเอสเอสอาร์, Thai J. Sci. Technol. 3(2): 92-101.

ฐิตาพร มณีนเตร, ธีระชัย ธนานันต์ และนฤมล ธนานันต์, 2560, การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมและการจำแนกกล้วยไม้สกุลหวายหมู่แคลิสตาด้วยเครื่องหมายแฮตอาร์เอพีดี, Thai J. Sci. Technol 6(4): 316-323.

ฐิติพร โท้มโสภา, ธีระชัย ธนานันต์ และนฤมล ธนานันต์, 2557, การจำแนกและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมของกล้วยไม้สกุลหลายกลุ่มเอื้องสายด้วยเทคนิคแฮตอาร์เอพีดีและไอเอสเอสอาร์, Thai J. Sci. Technol. 3(2): 82-91.

ทัศนีย์ สิงห์ศิลารักษ์, จุฑามาศ เจียมเจือจันทร์, เปรมณัช ขุนปักษี, ธีระชัย ธนานันต์ และนฤมล ธนานันต์, 2560, การประเมินความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมและการจำแนกข้าวปลูกบางพันธุ์ด้วยเครื่องหมายสก๊อต, Thai J. Sci. Technol. 6(3): 252-261.

ทัศนีย์ สิงห์ศิลารักษ์, ธีระชัย ธนานันต์ และนฤมล ธนานันต์, 2561, การประเมินความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมและการจำแนกทุเรียนด้วยเครื่องหมายสก๊อต, Thai J. Sci. Technol. 7(3): 213-222.

ทีปกา มีเสงี่ยม, เปรมณัช ขุนปักษี, ธีระชัย ธนานันต์ และนฤมล ธนานันต์, 2560, การประเมินความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมและการจำแนกพริกด้วยเครื่องหมายสก๊อต, Thai J. Sci. Technol. 6(3): 262-270.

ธีระชัย ธนานันต์, ทีปกา มีเสงี่ยม และนฤมล ธนานันต์, 2560a, การประเมินความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมและการระบุชนิดของกล้วยไม้รองเท้านารีสกุล *Paphiopedilum* สกุลย่อย *Brachypetalum* หมู่ Brachypetalum ด้วยเครื่องหมายสก๊อต, Thai J. Sci. Technol. 6(2): 161-170.

ธีระชัย ธนานันต์, ทีปกา มีเสงี่ยม และสุพัตรา โพธิ์เอี่ยม, 2560b, การประเมินความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมของกระท้อนด้วยเครื่องหมายสก๊อต, ว.วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 25(6): 1015-1024.

ธีระชัย ธนานันต์, พรประภา ศิริเทพทวี, ภัทรพร คุ้มภัย และนฤมล ธนานันต์, 2560c, การประเมินความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมและการระบุชนิดของกล้วยไม้สกุลรองเท้านารีกลุ่มใบเขียวด้วยเครื่องหมายสก๊อต, Thai J. Sci. Technol. 6(2): 171-178.

นฤมล ธนานันต์, จุฑามาศ เจียมเจือจันทร์ และธีระ

ชัย ธนานันต์, 2560, การประเมินวามสัมพันธ์ทางพันธุกรรมและการระบุชนิดของกล้วยไม้สกุลก้านก่อด้วยเครื่องหมายสก๊อต, Thai J. Sci. Technol. 6(2): 152-160.

นฤมล ธนานันต์, วิภาวรรณ ประสิทธิ์ และธีระชัย ธนานันต์, 2555, การจำแนกข้าวพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 และพันธุ์ปรับปรุงจากพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ด้วยเทคนิคแฮตอาร์เอพีดี, Thai J. Sci. Tech. 1(3): 169-179.

พรประภา ศิริเทพทวี, ฐิตาพร มณีเนตร, เปรมณัช ขุนปักษี, ธีระชัย ธนานันต์ และนฤมล ธนานันต์, 2560, การประเมินความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมและการจำแนกกล้วยด้วยเครื่องหมายสก๊อต, Thai J. Sci. Technol. 6(2): 271-278.

มาลินี อนุพันธ์สกุล, 2538, กล้วยไม้, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

วริสรา แทนสง่า, ธีระชัย ธนานันต์ และนฤมล ธนานันต์, 2557, การจำแนกและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมของกล้วยไม้สกุลกุหลาบด้วยเทคนิคแฮตอาร์เอพีดีและไอเอสเอสอาร์, Thai J. Sci. Technol. 3(2):102-112.

สมศักดิ์ รักไพบูลย์สมบัติ, 2540, การปลูกเลี้ยงกล้วยไม้จากประสบการณ์, บริษัท ธรรมสาร จำกัด, กรุงเทพฯ.

สุรินทร์ ปิยะโชคณากุล, 2552, เครื่องหมายดีเอ็นเอจากพื้นฐานสู่การประยุกต์, สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

อบฉันท์ ไทยทอง, 2543, กล้วยไม้เมืองไทย, บมจ. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, กรุงเทพฯ.

Al-Qurainy, F., Khan, S., Nadeem, M. and Tarroum, M., 2015, SCoT marker for the assessment of genetic diversity in Saudi Arabian date palm cultivars, Pak. J. Bot. 47: 637-643.

Baker, M.L. and Baker, C.O., 1996, Orchid Species Culture Dendrobium, Timber Press, Portland.

Collard, B.C.Y. and Mackill, D.J., 2009, Start codon targeted (SCoT) polymorphism: A simple novel DNA marker technique for generating gene-targeted markers in plants, Plant Mol. Biol. Rep. 27: 86-93.

Doyle, J.J. and Doyle, J.L., 1987, A rapid DNA isolation procedure for small quantities of fresh leaf tissue, Phytochem. Bull. 19: 11-15.

Gao, Y.H., Zhu, Y.Q., Tong, Z.K., Xu, Z.Y., Jiang, X.F., Jiang, X.F. and Huang, C.H., 2014, Analysis of genetic diversity and relationships among genus *Lycoris* based on start codon targeted (SCoT) marker, Biochem. System. Ecol. 57: 221-226.

Luo, C., Hea, X.H., Chena, H., Oua, S.J. and Gaoa, M.P., 2010, Analysis of diversity and relationships among mango cultivars using start codon targeted (SCoT) markers, Biochem. System. Ecol. 6: 1176-1184.

Rohlf, F.J., 2002, NTSYSpc Numerical Taxonomy and Multivariate Analysis System, Applied Biostatistics, Inc., New York.

Sambrook, J., Fritsch, E.F. and Maniatis, T., 1989, Molecular Cloning: A Laboratory Manual, 2nd Ed., Cold Spring Harbor Laboratory, New York.

Wu, J.M., Li, Y.R., Yang, L.T., Fang, F.X., Song, H.Z., Tang, G.Q., Wang, M. and Weng, M.L., 2013, cDNA-SCoT: A novel rapid method for analysis of gene differential expression in sugarcane and other plants, Aust. J. Crop Sci. 7: 659-664.